

Küreselleşme ve Gelir Dağılımı

Sumru Öz†

TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2011 sonuçları açıklandı. Sonuçlar son 5 yılda gelir dağılımında önemli bir değişiklik olmadığını göstermekle beraber, gerek Türkiye’de gerekse dünyada gelir eşitsizliğinin artmakta olduğuna dair yaygın bir kanı var. Büyük ölçüde 1990’lardan itibaren hız kazanan küreselleşmenin sorumlu tutulduğu bu süreçte, tüm dünyada ülke içi gelir dağılımının bozulmakla kalmadığı, yoksulluğun da kaygı verici boyutlara ulaştığı savunuluyor. Son dönemde yüksek büyüme performanslarıyla dikkat çeken Çin ve Hindistan’da da eşitsizliklerin arttığına işaret ediliyor [1].

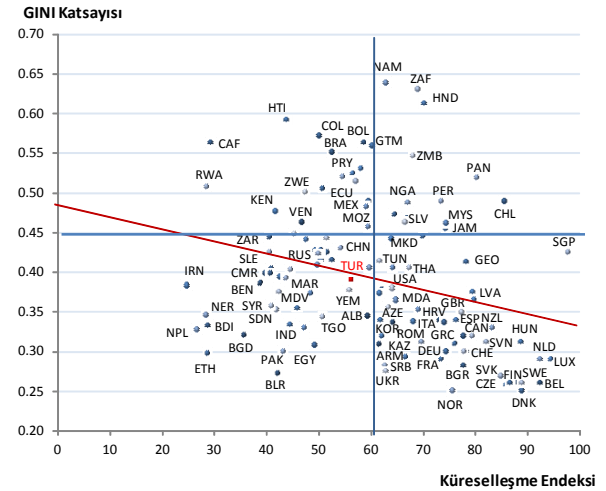
Gerçekten de büyüme hızı ve kişi başına gelirdeki artışlar, bir ülkenin refah düzeyindeki değişim hakkında sadece genel bir fikir verirler. Bu alanda asıl dikkate alınması gereken göstergeler gelir dağılımı ve yoksulluk verileridir [2]. Gelir dağılımı eşitsizliğini göstermek için kullanılan ölçütlerden birisi olan yüzdelik dilimleme yönteminde, milli gelirden pay alan tüm birey ya da hanehalkları, %20, %10 gibi eşit yüzdelere ayrılarak en düşük gelirden en yüksek gelirden doğru

† Dr., Koç Üniversitesi-TÜSİAD EAF, soz@ku.edu.tr

sıralanır. Alt ve üst dilimler arasındaki oran gelir uçurumu boyutunu gösterir. Yüzdelik dilimlerin birikimli payı kullanılarak oluşturulan Lorenz eğrisi[‡] ile mutlak eşitlik doğrusu olan 45° çizgisi arasındaki alanı veren Gini katsayısı ise nüfusun tümü için bir gelir eşitsizliği göstergesidir.[§]

Küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek için Şekil 1, 2008 yılı itibarıyla veri bulunan ülkeler için yatay eksende KOF küreselleşme endeksini [3], dikey eksende ise Gini katsayısını gösteriyor. Buna göre Gini katsayısı en yüksek ülke 0,64 ile Namibya, bu katsayının dolayısıyla gelir dengesizliğinin en az olduğu ülkeler ise 0,25 ile Norveç ve Danimarka. Bu iki değer kabaca ortası olan 0,45’in üzerinde bir Gini katsayısına sahip ülkelerde gelir dağılımı görece olarak dengesizdir diyebiliriz.

Şekil 1. Gini katsayısı ve küreselleşme endeksi-2008

Kaynak: WDI Online ve KOF Index of Globalization [3]
Kısaltmalar: Dünya Bankası [4]

‡ Lorenz eğrisi çizilirken yatay eksende nüfusun birikimli oranı, dikey eksende ise gelirin birikimli oranı yer alır. Eşit birikimli nüfus oranlarının milli gelirden aldığı payları gösteren noktalar birleştirildiğinde Lorenz eğrisi ortaya çıkar.

§ Milli gelirin dilimler arasında tamamen eşit dağıldığı durumda Lorenz eğrisi mutlak eşitlik doğrusu olan 45° çizgisi ile çakışır, dolayısıyla iki çizgi arasındaki alan ve Gini katsayısı “0” olur. Gelirin en eşitsiz dağıldığı durumda ise Gini katsayısı “1” değerini alır.

Benzer şekilde 100 üzerinden 25 ile en düşük küreselleşme endeksine sahip İran ve 98 ile en çok küreselleşmiş ülke olan Singapur'a ait değerlerin ortasına çekilen dikey bir çizgi ile grafiği dört bölgeye ayırarak inceleyebiliriz. Buna göre, Gini katsayısının 0,45'in üzerinde, dolayısıyla gelir dengesizliğinin en yüksek olduğu ülkeler Latin Amerika ülkelerinin tamamı ile Güney Afrika, Namibya ve Kenya gibi bazı Afrika ülkeleri. Bu ülkeler küreselleşme açısından incelediğinde ise grafiğin üst sol ve üst sağ bölgelerine eşit bir şekilde dağıldıkları görülmüyor.

Grafiğin sol alt bölümünde yer alanlar hem küreselleşme düzeyi hem de gelir dengesizliği görece olarak düşük ülkeler. Diğer Latin Amerika ülkeleri gibi gelir dağılımı bozuk olan Brezilya dışında kalan BRIC ülkeleri ile Türkiye bu bölümde yer alıyor.** Hindistan'ın yanında Pakistan ve İran gibi Güney Asya ülkeleri ile Fas, Mısır ve Kamerun gibi Afrika ülkeleri de bu bölümde yer alıyor.

2008 yılı itibarıyla gelişmiş ülkelerin tamamı; Rusya hariç eski Doğu Bloku ülkeleri ile Kore, Singapur ve Tayland, küreselleşme düzeyinin yüksek, gelir eşitsizliğinin ise düşük olduğu sağ alt bölgede yer alıyor. Özetle Şekil 1, daha fazla küreselleşmiş ülkelerde gelir eşitsizliğinin daha yüksek olduğuna dair bir bulgu sunmuyor. Ancak küreselleşmenin hız kazandığı 1990 sonrasında birçok ülkede gelir dağılımının bozulduğu da bir gerçek. Geçtiğimiz yıl OECD tarafından yayımlanan "OECD Ülkelerinde Artan Gelir Eşitsizliği: Nedenleri ve Çözüm için Politika Seçenekleri" başlıklı rapora göre 2008 küresel

** Büyük ekonomiler iç pazarın dış pazarlarına kıyasla büyük olması nedeniyle küçük ekonomilere göre genellikle daha düşük küreselleşme endeksine sahip görünüyor.

krizi öncesindeki 20 yıl boyunca veri bulunan 22 OECD ülkesinden 17'sinde gelir eşitsizliği arttı [5]. Hanehalklarının harcanabilir gelir artışının yılda ortalama %1,7 olduğu bu dönemde, en zengin %10'luk kesimin gelirinin, en yoksul %10'un gelirinden daha hızlı büyümesi, OECD ülkelerinin çoğunda gelir dağılımını bozdu. Hatta Japonya ve İsrail'de en yoksul %10'luk kesimin toplam gelirden aldığı pay azaldı. Belçika, Fransa ve Macaristan'da gelir dağılımında önemli bir değişiklik olmazken gelir eşitsizliği en yüksek OECD ülkeleri arasında yer alan Yunanistan ve Türkiye'de gelir dağılımı az da olsa düzeldi.

Tablo 1. 1990 ortaları ile 2000 sonları arasında gelir dağılımı bozulan ve düzelen ülkeler (*)

	Sayı	Başlıca ülkeler
Gelir dağılımı bozulan ülkeler	58	
Sanayileşmiş OECD	14	ABD, Almanya, Avustralya, İskandinav ülkeleri, Fransa, İngiltere, Japonya, Kanada
Gelişmekte olan OECD	0	...
Latin Amerika	7	Bolivya, Honduras, Peru, Jamaika, Uruguay, Kostarika, Dominik C.
Afrika	13	Mısır, Fas, Fildişi Sahili, Gana, G. Afrika, Kenya, Mozambik, Nijerya
Eski Doğu Bloku	20	Arnavutluk, Bosna, Hırvatistan, Gürcistan, Macaristan, Moldova, Polonya, Romanya, Baltık ülkeleri
Asya	4	Çin, Endonezya, Hindistan, Pakistan
Gelir dağılımı düzelen ülkeler	58	
Sanayileşmiş OECD	4	Belçika, Hollanda, İtalya, Y. Zelanda
Gelişmekte olan OECD	7	İrlanda, İspanya, Portekiz, Şili, Meksika, Türkiye, Yunanistan
Latin Amerika	10	Arjantin, Brezilya, Ekvator, El Salvador, Nikaragua, Venezüella
Afrika	18	Etiyopya, Gine, Malavi, Orta Afrika, Senegal, Svaziland, Tunus
Eski Doğu Bloku	9	Rusya, Azerbaycan, Bulgaristan, Ukrayna, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Beyaz Rusya, Sırbistan
Asya	10	Kamboçya, Malezya, Tayland, Vietnam, Bangladeş, İran, Nepal

Kaynak: OECD {6}, WDI Online

(*) 1995 ve 2008 yıllarına ait veri olmayan ülkeler için bunlara en yakın yılın verisi kullanılmıştır.

Tablo 1, OECD ülkeleri için yukarıda yapılan değerlendirmeyi diğer ülkeleri de kapsayacak şekilde genişletiyor. Buna göre, 1990 ortalarına kıyasla küresel krizin başladığı 2008 yılında, veri bulunan 120 ülkeden 58'inde gelir eşitsizliği artarken yine 58'inde azalıyor. Çek Cumhuriyeti, Filipinler, Guatemala ve Kolombiya'da ise belirgin bir değişiklik görülüyor. Gelir dağılımında yaşanan değişimi ülke grupları temelinde incelediğimizde 1990 ortalarında sanayileşmiş bulunan OECD ülkelerinden sadece Belçika, Hollanda, İtalya ve Yeni Zelanda'da gelir dağılımının düzeldiği, geriye kalan 14 ülkede ise bozulduğu ortaya çıkıyor. Buna karşın 1990 ortaları itibarıyla sanayileşmekte olan OECD ülkelerinin hiçbirinde gelir eşitsizliği artmıyor.

Eski Doğu Bloku ülkelerine baktığımızda 1990 ortalarına kıyasla 2008 yılında gelir dağılımı bozulan 20 ülkeye karşı eşitsizliğin azaldığı 9 ülke olduğunu görüyoruz. Burada geçmiş siyasi ve ekonomik sistemlerinin bir sonucu olarak bu ülkelerde 1990'lardan önce gelir eşitsizliği düzeyinin çok düşük^{††} olduğunu göz önünde bulundurmak gerek. 1990'ların ortalarına gelindiğinde, geçiş sürecinde uygulanan farklı politikaların bir sonucu olarak bu ülkelerin gelir dağılımları farklılaşmıştı. Eski SSCB'den dağılan ülkelerde gelir dağılımı hızla bozulurken^{‡‡}, Avrupa'da yer alan eski Doğu Bloku ülkelerinde eşitsizlik daha ılımlı bir artış sergilemişti. 1990'ların ortasından 2008'e kadar geçen dönemde ise eski SSCB ülkelerinde gelir dağılımı bir miktar düzelirken, diğerlerinde ılımlı bozulma devam etti. Buna rağmen halen eski SSCB

^{††} 1990 öncesinde bu ülkelerde Gini katsayısı 0,20-0,26 arasında değişiyor (WDI Online).

^{‡‡} Örneğin Rusya'da 1988'de 0,24 olan Gini katsayısı beş yıl içinde 0,48'e ulaştı.

ülkelerinde 0,35-0,40 arasında değişen bir değer alan Gini katsayısı, Avrupa'daki eski Doğu Bloku ülkelerinden çok daha yüksek.

Latin Amerika ülkelerinde aynı zamanda OECD üyesi olan Meksika ve Şili'yi de eklediğimizde 12 ülkede gelir dağılımı düzelirken 7 ülkede bozuluyor. Ancak Şekil 1'in ortaya koyduğu gibi Latin Amerika ülkelerinde gelir eşitsizliği düzeyinin halen çok yüksek olduğu göz ardı edilmemeli. Afrika'da da ağırlık gelir dağılımı düzelen ülkelerde. Son olarak, 2008 yılında, Çin^{ss}, Endonezya, Hindistan, Pakistan gibi büyük nüfusa sahip olanlar dışında kalan on Asya ülkesinin gelir dağılımında 1990 ortalarına kıyasla düzelme var.

Özetle, son dönemde bazı ülkelerde artan gelir eşitsizliğinden küreselleşmeyi sorumlu tutmak mümkün görünmüyor. Hatta Şekil 1'deki eğilim çizgisi küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasında ters yönlü bir ilişki olabileceğine işaret ediyor. Bu sonuç, 2011 yılında yayımlanan ve küreselleşme endeksi ile Gini katsayısı arasında ters yönlü bir ilişki bulan, dolayısıyla küreselleşmenin ülke içinde gelir dağılımını bozmak bir yana düzelttiği savını destekleyen çalışma [8] ile de uyumlu. Gerçekten de gelişmekte olan OECD ve Latin Amerika ülkeleri ile Asya'daki küçük ekonomilerin gelir dağılımında düzelme var. Ancak yüksek küreselleşme endeksine sahip gelişmiş ülkelerde ve özellikle Avrupa'daki eski Doğu Bloku ülkelerinde gelir dağılımının bozulmakta olduğunu göz önüne aldığımızda, küreselleşmenin ülkelerin gelir dağılımını hangi yönde değiştirdiğini kesin olarak saptamak mümkün değil.

^{ss} Çin'de bölgeler arası gelir eşitsizliğinin yüksek çıkmasının, nüfusun göç eden bölümünün yaşadıkları yerde değil kayıtlı oldukları yerde sayılmasından kaynaklandığı ve bu hata giderildiğinde 1990-93 dönemi dışında gelir dağılımının bozulmadığı savunuluyor [7].

Sonuç olarak, küreselleşme ile birlikte gelirin daha eşit dağıldığı gelişmiş ülkelerde ve eski Doğu Bloku ülkelerinde gelir dağılımının bozulma eğilimi gösterdiği, gelir dağılımının daha bozuk olduğu gelişmekte olan ülkelerde ise genellikle bir miktar düzelme yaşandığı görülüyor. Dolayısıyla, küreselleşmenin ülkeler arasında gelir dağılımı açısından bir yakınsamaya yol açtığını savunabiliriz. Küreselleşmenin hangi dinamikleri harekete geçirerek bu gelişmeye yol açtığı ve küreselleşme dışında diğer hangi etmenlerin gelir dağılımında uzun dönemde görülen değişiklikler üzerinde rol oynadığı ayrı bir çalışmanın konusu. Ancak ilk aşamada, bu gelişmenin uluslararası ticaret kuramı ile uyumlu olduğu söylenebilir. Bu kuram, küreselleşmenin bir boyutu olan dış ticaret hacmi genişlemesinin, zengin ülkelerde sadece vasıflı çalışanların ücretlerinde artışa yol açarak gelir dağılımını bozacağını öngörür. Hızlı teknolojik ilerleme de gelişmiş ülkelerde sadece buna hızla uyum sağlayabilen vasıflı çalışanların ücret düzeyini artırarak gelir eşitsizliğini artırmış olabilir.

Uluslararası ticaret kuramı küreselleşme ile birlikte gelişmekte olan ülkelerdeki gelir dağılımı dengesizliğinin ise azalacağını öngörür. Ancak Avrupa'daki gelişmekte olan eski Doğu Bloku ülkelerinde gelir dağılımının bozulmakta olduğunu göz önüne aldığımızda tek başına küreselleşme ile gelir dengesinin düzelmesini beklememek gerek. Gelişmiş ülkelerde artan gelir eşitsizliğine karşı OECD raporunda [5] önerilen politikalar, gelişmekte olan ülkelerin gelir dağılımını düzeltmek için de yararlı olabilir. Bunlar arasında vergi ve transferler gibi gelirin yeniden dağıtımında rol oynayan politikaları, özellikle ekonomik krizler sonrasında kayıp yaşayan düşük

gelire sahip kesimleri gözetecek şekilde yeniden gözden geçirmek ilk sırada geliyor. Ancak gelirin daha adil bölüşülmesini sağlayan politikaların tek başına ne yeterli ne de uzun vadede finansal olarak sürdürülebilir olduğu göz ardı edilmemeli. Örneğin, işsizliği azaltacak politikalar gelir dağılımını düzeltmede çok daha etkili. Üçüncü sırada, emek piyasasında, özellikle kayıtlı ve kayıt dışı çalışanlar arasındaki eşitsizliği azaltacak politikalar geliyor. Ancak uzun vadede gelir dağılımını düzeltecek olan esas çözüm olarak beşeri sermaye yatırımları, özellikle de gelecek nesillere eğitimde fırsat eşitliği sunulması ve vasıfsız nüfusa sağlanacak mesleki eğitim olanakları öne çıkıyor.

Kaynaklar

- [1] Şenses, F. 2004, "Neoliberal Küreselleşme Kalkınma için Bir Fırsat mı, Engel mi?", ERC Working Paper in Economic 04/09
- [2] Çalışkan, Ş., 2010, "Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk", Sosyal Siyaset Konferansları, Sayı 59, 2010
- [3] Dreher, A., 2006, "Does Globalization Affect Growth? Evidence from a new Index of Globalization", Applied Economics 38, 10: 1091-1110.
- [4] World Bank List of Economies, Temmuz 2012, [http://librarians.acm.org/sites/default/files/world%20bank%20List%20of%20Economies%20\(as%20of%20July%202012\).pdf](http://librarians.acm.org/sites/default/files/world%20bank%20List%20of%20Economies%20(as%20of%20July%202012).pdf)
- [5] OECD, 2011, "Growing Income Inequality in OECD Countries: What Drives it and How Can Policy Tackle it", OECD Forum on Tackling Inequality, May 2, 2011
- [6] OECD Economic Surveys: Turkey 2012, OECD Publishing.
- [7] Gibson, J., 2012, "Rising regional inequality in China: fact or artifact?" East Asia Forum, Ağustos 2012
- [8] Zhou, L., B. Biswas, T. Bowles ve P. J. Saunders, 2011, "Impact of Globalization on Income Distribution Inequality in 60 Countries", Berkeley Electronic Press